

Gondolatok Szepesi József halálakor

– Mondd meg nekem, hol van manapság Salgótarján értelmisége? – szögezte nekem a kérdést az egyik ismerősöm. Egy már nem egészen fiatal férfiú, aki egyébként meglehetősen jó tollforgató hírében áll városunkban. Nem azonnal feleltem, gondolkodni kezdtem. Meg magamban zsörtölődni, hogy miért engem nyaggat ilyesmikkel.

– Hát – kezdődött a nyögvenyelős válasz –, nem is tudom. Részben nyilván megvan, itt van, részben meg nincs itt...

– Meghaltak, elmentek, „felszívódtak”.

– Na látod, ez az, elmentek, „felszívódtak”... aki tehette, mind elment innen.

– Lehetséges, hogy...

– Már a nagy idejövetelek idején megfigyelhető volt a város értelmiségének elvándorlása. De annak idején legalább jöttek is. Most azonban csak mennek. Innen csak mennek.

És beszélgető partnerem mondja sorra a neveket. Azoknak a neves (és kevésbé neves) értelmiségieknek a neveit, akik elhagyták Salgótarját. Közöttük Szepesi Józsefét is.

* * *

– Szepesi is...

– Igen, Szepesi is.

– Ő miért?

– És más miért? Mert Szepesi Jóskának is baja volt a várossal.

– Én úgy tudom, Szepesi Jóskának nem a várossal volt baja, hanem néhány ittenivel.

– Milyen „ittenivel”? Kikkel az itteniek közül? A politikával, a művész-társadalommal volt neki baja, akik őt...

– Úgy érezte, hogy...?

– Igen, úgy érezte, innen mennie kell. Egyébként is benne van a...

– Mi van benne, hol van benne?

- Az újságban van benne, épp az idei számokban. Olvasd el!
– Jó, elolvasom.

* * *

– Remélem, azt azért tudod, hogy nem mindenki ment el. Hogy volt, aki maradt.

– Például?

– Például valaki.

Valaki, aki fenn élt a szoroskák és sikátorok által tarkított helyen. Ott fenn a hegyen, ahol mindig zajlott az élet. És, állítólag, igazi közösségi élet zajlott.

Ott, fenn a hegyen, valamelyik labirintusban élt egy remete.

Aki művész volt. Nem akármilyen, hanem festő.

Festő volt, aki verseket írt, zenét szerzett, s nem barátkozott senkivel sem.

Ez az ember még hegedűt is készített, merthogy ahhoz is értett.

Látod, ő nem ment el.

* * *

Szepesi Józsefet utoljára a vonatnál láttam.

A délutáni gyorsnál, amely Salgótarjánból a Keletibe indult.

Közelemben nem személyem csábította, hanem a mellettem álló Baranyi Ferenc. Akivel nyomban összeborult, láthatóan örült a kettőjük találkozásának.

És a neves költőnek nagy meglepéssel adta a tudtára, hogy végre a fővárosba került, s indul a helyét elfoglalni.

Megy – oda.

Szepesi József szemmel láthatóan örült, hogy már nem itt, hanem ott.

Mosolygott.

Mosolyogtak.

Álltam a peronon, és tisztos távolságból kettőjüket néztem.

Szepesi Józsefet, aki éppen távozott Salgótarjánból, hogy Budapesten próbálkozzon.

És Baranyi Ferencet néztem, aki Budapestről Salgótarjánba jött, hogy folyóiratunkat, a *Palócföldet* felkarolja, gyámolítsa, szerkessze.

* * *

Hogy Szepesi Józsefnek baja van az itteniekkel, azt sejtettem.

Hogy nem becsülik őt tehetsége és érdemei szerint, azt tőle magától hallottam, ezért elhittem, bizonyosra vettem.

Akkor... jó másfél évtizeddel ezelőtt.

Most pedig...

Most pedig a kezemben tartom az *Amaro Drom (Roma Lap)* legutóbbi számait.

Szemeimmel végigsimítom a színes, díszített borítólapokat. Forगतom, belelapozok, és a legnagyobb öröömre, meglelem bennük Szepesi József írásait. Rátalállok a *Szabálytalan naplójára*.

Egyfolytában végigolvasom a részleteket.

És bizonyítékokra találok.

Merthogy a *Szabálytalan napló* egyik-másik epizódja nem másról, hanem arról ad számot, hogy bizony Szepesi Józsefnek baja volt az itteniekkel.

Meg a barátjának, „H”-nak is:

„rendhagyó életszemlélete miatt régóta kellemetlen szálka a meglehetősen prüd kisvárosi polgárság szemében.”

Kemény szavak, melyek minősítenek, mi több – elítélnek.

És egyben talán bizonyítékul is szolgálnak a távozására.

Valószínű, Szepesi József nagyobb szabadságra, „a” szabadságra vágyott.

Nem olyanra, amelyet ötletszerűen kölcsön adnak egyes egyéneknek, társadalmi rétegeknek, testületeknek.

Hanem olyanra, amelyet a nagybetűs Nemzet kap, még hozzá az élet minden területén, egységesen, s nem apránként, részletekben adagolva.

* * *

Valóban Szepesi Józsefet is a „nagy elmenők” közé sorolták Salgótarjánban.

Aki itt, Salgótarjánban született, egy nagyon egyszerű családban, s aki korán megismerte a proletárgyerekek mostoha életét.

És akiben eredendően megvolt a művészetek iránti hajlam, fogékonyság:

„Apám cipő- és hegedűjavításokat vállalt, azonkívül festett, rajzolt, és a szoborkészítéshez is értett. A művészetek iránti rajongásomat tőle örököltem.”

A tehetség korán mutatkozott, hamar láthatóvá vált, csak fel kellett valakinek valahol fedeznie.

És Szepesi József tehetsége fel lett fedezve. Itt Salgótarjánban, és nem máshol.

„Jócskán apám halála után egy irodalom-tanárnő azt mondta, tehetséges vagyok, később a rajztanárom is így nyilatkozott.”

Előbb az irodalom-tanárnő, majd a rajztanár. Is.

Kezdeti elképzelései szerint nem költővé akart elsőként válni – „csak” valami hasonlónak.

„Újságíró vagy plakátfestő szerettem volna lenni: ám anyagi és szociális problémáim ezt mind a mai napig lehetetlenné tették.”

Aztán mégis.

Valahogyan mégis rátalál az irodalomra, azon belül a költészetre.

Nem más miatt, hanem valószínű azért, mert génjeiben kezdettől fogva ott rejtőztek azok az elemek, amelyek őt az irodalom – a költészet – rögzös, bukta-tókkal teli útjára vitték. Ott voltak a mélységben valahol, ahol az ösztönök, érzések titkos hajtóereje rejtőzik.

„Ezek a körülmények, és talán a velem született ösztön kényszerítenek, hogy írjak, költészetté formálva sok haszontalannak tűnő gondolatot.”

Legfőképpen az ember foglalkoztatta.

Költeményeit olvasva, tapasztalhatjuk, mindenkor hű maradt önmagához.

Verseivel segíteni és javítani akart.

Még hozzá abban, hogy a világon kevesebb legyen a kín, a szenvedés, és vidámabb, biztonságosabb az élet, dúsabb az emberi termés.

Arcát mindig a holnap és a holnapután felé fordította.

* * *

A „nagy elmenők” között tartotta őt számon e sorok írója is.

Akit barátjának nem mondhatott ugyan, mivel az életben csak kevésszer találkoztak, és még kevesebbszer beszélgettek. Sorsának alakulását azonban tőle telhetően figyelemmel kísérte.

És örömmel nyugtázta annak idején magában, hogy újra egy itteni. Egy újabb salgótarjáni tehetség, aki felmutat, megmutat, gyarapít. Aki majd az itteniek javára, hasznára alkot.

Nem lehet pontosan tudni, kin/min múltott, hogy nem egészen ez történt.

Budapesti ténykedéséről – ottani munkálkodásáról – viszonylag kevés információ jutott el a szülőföldre.

Jó lenne tudni, Szepesi József a nagyvárosi dzsungelben meglelte-e azt, amire vágyott akkor, amikor innen elment.

Talán igen, talán nem.

Talán elégedett volt ottani életével, talán nem. Talán meglepődéssel sumáztta magában, hogy jól döntött, amikor elhagyta szülővárosát, talán nem.

Merthogy bizonyos ismeretek, tapasztalatok alapján nyomós okkal lehet állítani, hogy nem csak itt, hanem ott is.

Hogy itt is, meg ott is.

Nagy kár, hogy nem vagyunk képesek egyszerre, egy időben több helyen is létezni, élni.

* * *

És végezetül...

Ha az írás végén visszatérünk az első kérdésfelvetésre – Salgótarján értelmiségére – nem hiszem, hogy bármi is egyértelműen tisztázható. Lehetetlen ugyanis megmondani, hogy egy város értelmisége manapság „hol van”, mit csinál, és mit nem csinál.

Csak remélni lehet, hogy teszi a dolgát – itt Salgótarjánban is –, s az eddiginél jobban fogja majd hallatni a hangját.

Remélni lehet, hogy létezik, hogy van.

Szepesi József viszont – ő nincs többé.